

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
POLITIKO ĮGYVENDINIMO GRUPĖ
PAŽYMA**

**DĖL VYRIAUSYBĖS NUTARIMO
„DĖL VALSTYBINĖS JONO BASANAVIČIAUS PREMIJOS SKYRIMO“ PROJEKTO
(TAP-17-1721; TAIS NR. 17-12728)**

2017-11-09 Nr. NV-2845

Vilnius

Projekto rengėjas - Kultūros ministerija.

Projekto tikslas

Skirti kasmetinę Valstybinę Jono Basanavičiaus premiją už reikšmingiausius paskutiniųjų 5 metų Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių lietuvių darbus, susijusius su etninės kultūros tradicijų plėtojimu, kūrybinę ir mokslinę veiklą etninės kultūros srityje.

Dabartinė situacija

Valstybinė Jono Basanavičiaus premija įsteigta Vyriausybės 1992-12-15 d. nutarimu Nr. 950 „Dėl Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos įsteigimo“. Kultūros ministras, remdamasis Etninės kultūros ekspertų komisijos išvadomis ir Lietuvos kultūros ir meno tarybos sprendimu, teikia Vyriausybei pasiūlymus dėl premijos skyrimo. Premija (**19 000 eur** = 500 MGL (dab. BSI) x 38 eur) teikiama lapkričio 23 dieną (Jono Basanavičiaus gimimo dieną).

Esmė.

- Siūloma 2017 m. Valstybinę Jono Basanavičiaus premiją skirti Elvydai Lazauskaitei – už reikšmingus tradicinės kultūros tyrinėjimus ir sisteminimo, sklaidos aktualizavimo darbus, aktyvią visuomeninę veiklą etninės kultūros srityje.

Atitiktis Vyriausybės programai:

- Atitinka Vyriausybės programos nuostatas dėl kultūros, kaip tautinės savimonės formavimosi ir pilietiškumo stiprinimo instrumento, plėtros (p. 168.2.).

Derinimas

- Suderinta su Finansų ministerija, Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupe.
- Priedami Etninės kultūros ekspertų komisijos išvados ir Lietuvos kultūros ir meno tarybos sprendimo protokolai.
- Teikiamą projektą siūlome svarstyti Vyriausybės posėdžio A dalyje.

Politikos įgyvendinimo grupės patarėja

Nomeda Poderienė

Nomeda Poderienė, tel. 8 706 61 816, el. p. nomeda.poderiene@lr.lt

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA

Biudžetinė įstaiga, J. Basanavičiaus g. 5, LT-01118 Vilnius, tel. (8 5) 219 3400, faks. (8 5) 262 3120, el. p. dmm@lrkm.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188683671

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

2017-11-07 Nr. S1-340

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO „DĖL VALSTYBINĖS JONO BASANAVIČIAUS PREMIJOS SKYRIMO“ PROJEKTO

Kultūros ministerija parengė ir teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei nutarimo „Dėl Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos skyrimo“ projektą (toliau – nutarimo projektas).

Nutarimo projektas parengtas vadovaujantis Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. 950 „Dėl Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos įsteigimo“ (toliau – nuostatai), 2 punktu bei atsižvelgiant į Etninės kultūros ekspertų komisijos išvadą (2017 m. spalio 9 d. posėdžio protokolo Nr. Ek5-1 išrašas) ir Lietuvos kultūros ir meno tarybos sprendimą (2017 m. spalio 25 d. posėdžio protokolo Nr. Ek-5 išrašas).

Nutarimo projekto tikslas – skirti kasmetinę Valstybinę Jono Basanavičiaus premiją.

Nutarimo projektu 2017 m. Valstybinę Jono Basanavičiaus premiją siūloma skirti Elvydai Lazauskaitei už reikšmingus tradicinės kultūros tyrinėjimo ir sisteminimo, sklaidos ir aktualizavimo darbus, aktyvią ir rezultatyvią visuomeninę veiklą etninės kultūros srityje.

Priėmus nutarimo projektą, bus skirta kasmetinė Valstybinė Jono Basanavičiaus premija, kuria bus įvertinti reikšmingi visuomenei darbai etninės kultūros srityje. Neigiamų pasekmių nenumatoma.

Nutarimo projektas su Finansų ministerija suderintas be pastabų.

Nutarimo projektą parengė Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Meno ir kūrybinių industrijų politikos departamento Regionų kultūros skyriaus vyriausioji specialistė Irena Kezienė (tel. (8-5) 219 34 45, el. p. irena.keziene@lrkm.lt).

PRIDEDAMA:

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo projektas, 1 lapas.
2. Etninės kultūros ekspertų komisijos 2017 m. spalio 9 d. posėdžio protokolo Nr. Ek5-1 išrašas, 1 lapas.

3. Lietuvos kultūros ir meno tarybos 2017 m. spalio 25 d. posėdžio protokolo Nr. Ek-5 išrašas, 1 lapas.

4. Pristatymo premijai medžiaga, 17 lapų.

5. Finansų ministerijos 2017-11-03 raštas Nr. (1.15-0202)-5K-1720445)-6K-1706577, 1 lapas.

Kultūros ministrė

Liana Ruokytė-Jonsson

Irena Kezienė, (8 5) 219 3445, i.keziene@lrkm.lt

Atkurtai
Lietuvai
100

Projektas

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ
NUTARIMAS
DĖL VALSTYBINĖS JONO BASANAVIČIAUS PREMIJOS SKYRIMO

2017 m.

d. Nr.

Vilnius

Vadovaudamasi Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos nuostata, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. 950 „Dėl Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos įsteigimo“, 2 punktu, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Skirti Valstybinę Jono Basanavičiaus premiją Elvydai Lazauskaitei už reikšmingus tradicinės kultūros tyrinėjimo ir sisteminimo, sklaidos ir aktualizavimo darbus, aktyvią ir rezultatyvią visuomeninę veiklą etninės kultūros srityje.

Ministras Pirmininkas

Kultūros ministras

Kultūros ministrė
Liana Ruokytė-Jonsson

2017.11.07
Nusijęs nusijęs švyrius ngr. spaciatsk,
l.e. uabk. sarakhytojs, fackherjo,
Vilnius Liana Ruokytė-Jonsson
2017-11-07

R. e. Teisinis š. uolgo p.
Robertas Jukaitis
2017-11-07

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA
LIETUVOS KULTŪROS IR MENO TARYBOS POSĖDŽIO
PROTOKOLAS

2017-10-25 Nr. EK-5
Vilnius

Posėdis vyko 2017 m. spalio 25 d.
Posėdžio pirmininkė – Laimutė Kreivytė.
Posėdžio sekretorė – Janina Krušinskaitė.

Dalyvavo tarybos nariai: Kornelijus Platelis, Jolita Steponaitienė, Gediminas Lašas, Jonas Rudzinskas, Roma Survilienė, Laimutė Kreivytė, Margarita Starkevičiūtė, Mindaugas Kavaliauskas (pavėlavo atvykti į posėdį, todėl dalyvavo tik svarstant 3 ir 4 klausimus), Vida Ramaškienė, Rimantas Bagdzevičius, Osvaldas Daugelis.

Kiti dalyviai: Mindaugas Bundza, Irena Kezienė, Jadvyga Lisevičiūtė, Bronė Stundžienė.

Nedalyvavo: Romas Matulis, Audronė Nekrošienė, Albinas Vilčinskas, Vytis Jankauskas (atsiuntė prieš posėdį savo nuomonę el. paštu dėl posėdyje svarstomų klausimų)

1. SVARSTYTA. Kultūros ministerijos Etninės kultūros ekspertų komisijos rekomendacijai 2017 m. Valstybinei Jono Basanavičiaus premijai skirti Elvydai Lazauskaitei.

NUTARTA

Pritarti Kultūros ministerijos Etninės kultūros ekspertų komisijos rekomendacijai ir siūlyti kultūros ministrei teikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei Elvydos Lazauskaitės kandidatūrą 2018 m. Valstybinei Jono Basanavičiaus premijai gauti už reikšmingus tradicinės kultūros tyrinėjimo sisteminimo, sklaidos ir aktualizavimo darbus, aktyvią ir rezultatyvią visuomeninę veiklą etninės kultūros srityje.

(10 balsavo "už" (įskaitant V. Jankausko balsą pateiktą el. paštu), 1 "susilaikė").

Posėdžio pirmininkė

Laimutė Kreivytė

Sekretorė

Janina Krušinskaitė

Išrašas tikras:

Janina Krušinskaitė

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA

**ETNINĖS KULTŪROS
EKSPERTŲ KOMISIJOS
POSĖDŽIO PROTOKOLAS Nr. Ek5-1**

2017-10-09

Vilnius

Posėdis įvyko 2017-10-09
Komisijos pirmininkė – Bronė Stundžienė
Komisijos sekretorė – Irena Kezienė

Dalyvavo: Saulė Matulevičienė, Jūratė Šemetaitė, Asta Vandytė, Irena Seliukaitė, Laima Lapėnaitė.

2. SVARSTYTA. 2017 m. Valstybinei Jono Basanavičiaus premijai gauti kandidatų dokumentai.

NUTARTA: Siūlyti Lietuvos kultūros ir meno tarybai pritarti Elvydos Lazauskaitės kandidatūrai 2017 m. Valstybinei Jono Basanavičiaus premijai gauti už reikšmingus tradicinės kultūros tyrinėjimo ir sisteminimo, sklaidos ir aktualizavimo darbus, aktyvią ir rezultatyvią visuomeninę veiklą etninės kultūros srityje.

Posėdžio pirmininkė

Bronė Stundžienė

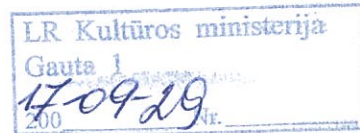
Posėdžio sekretorė

Irena Kezienė

Išrašas tikras:

Regionų kultūros skyriaus
vyriausioji specialistė
Irena Kezienė
2017-10-11

LIETUVOS NACIONALINIS MUZIEJUS

Valstybės biudžetinė įstaiga, Arsenalo g. 1 LT-01143 Vilnius, tel. (8 5) 262 7774, faks. (8 5) 261 1023, el. p. lm@lm.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 190756849, PVM mok. kodas LT190756849

Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai

2017-09-28 Nr. 347

LIETUVOS NACIONALINIO MUZIEJAUS ETNINĖS KULTŪROS SKYRIAUS VEDĖJOS ELVYDOS LAZAUSKAITĖS KANDIDATŪROS TEIKIMAS GAUTI VALSTYBINĘ JONO BASANAVIČIAUS PREMIJĄ

Elvyda Lazauskaitė gimė 1959 m. birželio 21 d. Ukmergėje. 1983 m. baigė istorijos studijas Vilniaus universitete. Studijas reikšmingai papildė vasaros etnografinės praktikos – ekspedicijos, kurioms vadovavo profesorė Pranė Dundulienė. Šiose ekspedicijose brendo būsima muziejininkė, įgytos žinios ir praktiniai įgūdžiai labai pravertė 1983 m. pradėjus dirbti Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejuje (dabar – Lietuvos nacionalinis muziejus). 1993 m. E. Lazauskaitė tapo Etninės kultūros skyriaus vedėja. 1993 m. apgynė disertaciją *Lietuvių valstietės kraitis ir pasoga XIX a. antrojoje – XX a. pirmojoje pusėje*. Mokslinio darbo rengimas suformavo sisteminį etnografijos procesų matymą ir vertinimą, pravertė formuojant skyriaus veiklos kryptis, tvarkant ir gausinant eksponatų fondą. Lietuvos nacionalinio muziejaus Etninės kultūros skyriuje šiandien saugomi didžiausi respublikoje rinkiniai atspindi lietuvių liaudies etninės kultūros esmę: valstiečių verslus ir amatus, buitį, papročius, tikėjimą. Šiuo metu kolekciją sudaro apie 85 tūkstančiai eksponatų: XVIII a. pabaigos – XX a. pirmos pusės valstiečių tradicinės kultūros objektai. Daiktinius rinkinius papildė virš 80 tūkst. vienetų ikonografinės medžiagos rinkinys: piešiniai, brėžiniai, fotografijos. Gausus etnografinių aprašų archyvas.

Seniausią rinkinio dalį sudaro Stepono Batoro universiteto Etnografijos muziejaus ir Lietuvių mokslo draugijos rinkiniai. Daug jų surinkta nuo 1949 metų organizuojamose etnografinėse ekspedicijose, nemažai įsigyta iš privačių asmenų. Nuo XX a. vidurio pradėta kaupti geriausi, stipriu ryšiu su tradicija pasižymintys, kūrybiškai tradicinę ornamentiką ir koloritą interpretuojantys tautodailininkų darbai: tautiniai drabužiai, juostos, vestuviniai sodai, pintinės, gintaro, geležies dirbiniai, medžio drožiniai ir dailės kūriniai.

Etnografijos kolekcija skaidoma į teminius rinkinius ir įvairiais būdais pristatoma visuomenei – apie ją skelbiama moksliniuose tyrinėjimuose, rengiamos parodos, publikuojami katalogai, nuo 1991 metų leidžiamas muziejaus metraštis „Etnografija“, kurio turinį formuoja E. Lazauskaitė. Skelbiama medžiaga aktuali ne tik muziejininkams, ji praverčia etninės kultūros tyrinėtojams, specialistams, tradiciniams amatininkams. Metraštyje pristatyti ir etninės kultūros istorijos atskiri numeriai skirti profesoriui V. Miliui, P. Dundulienei ir kt. Rengiami ir leidžiami parodų katalogai, E. Lazauskaitės iniciatyva pradėta nauja serija

„Tradicijos ir dabartis“, skirta geriausiems meistrams – *Liaudies meistrė Odeta Tumėnaitė - Bražėnienė* (2014), *Liaudies meistras Jonas Bugailiškis* (2015), *Liaudies meistrai Angelė ir Vytautas Raukčiai* (2016). 2012 – 2017 m. E. Lazauskaitė parengė, sudarė, konsultavo serijos „Muziejus ir kolekcininkas“ leidinius: *Jauniaus Gumbio Lietuvos dailės kolekcija* (2016), *Gedimino Petraičio tradicinės liaudies skulptūros rinkinys* (2012).

Reikšmingiausias šio laikotarpio leidinys – *Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas* (2015). Tai kelerių metų Etninės kultūros skyriaus darbas, kuriam vadovavo E. Lazauskaitė. Žodyne pateikti susisteminti straipsniai apie lietuvių tradicinės kultūros objektus ir reiškinius. Leidinį sudaro trys dalys: „Etnografijos terminų žodynas“, „Abėcėlinė etnografijos terminų rodyklė“, „Sisteminė etnografijos terminų rodyklė“. Pirmojoje dalyje pateikiami aprašai atspindi materialinę ir dvasinę XVIII – XX amžiaus pradžios (kada tradicinė kultūra buvo gyvybingiausia) kultūrą – pagrindinius ir pagalbinius lietuvių verslus, amatus, transportą, liaudies architektūrą, tradicinę valstiečių buitį, papročius, tradicijas, paprotinio meno ir liaudiškojo pamaldumo apeiginius daiktus. Leidinio metodologija ir struktūra aptarta su patyrusiais etnologais – V. Miliumi, A. Vyšniauskaite, R. Merkiene, J. Morkūniene, V. Mačiekumi, A. Stravinsku. Rengiant straipsnius panaudota didžiulis kiekis medžiagos – mokslininkų tyrinėjimai, monografijos, muziejaus eksponatai, kraštotyrininkų parengti rankraščiai, ikonografija. Straipsnių tekstus rengė muziejininkės D. Aleknienė, L. Lapėnaitė, S. Urbonienė, didelę dalį – E. Lazauskaitė. Ji ėmėsi didžiausio krūvio: būdama leidinio sudarytoja, organizavo straipsnių rengimo, svarstymo darbus, konsultavo koleges.

Šis leidinys reikšmingas ne tik kaip sisteminis etnografijos darbas, jis įtvirtino etnografijos terminus – mokslinius norminius ir jų pamatą – liaudies terminiją. „Žodyne lietuvių etnografija pirmą kartą taip plačiai prabyla visu savo autentišku balsu – kaip nepaprastai gausių ir margų gyvosios kalbos pavadinimų – savų ir svetimų – choras“ – teigia padėjęs šį chorą suvaldyti terminologas dr. Jonas Klimavičius. Žodyne po mokslinės etnografijos norminio termino pateikiami autentiški regioniniai ir vietiniai sinonimai ir variantai. Etnografijos terminų įtvirtinimas labai reikalingas muziejininkams, o pats žodynas jau tapo parankine knyga muziejininkams, etnologams, mokytojams, kraštotyrininkams, visiems, kas domisi savo krašto kultūros istorija, paveldo išsaugojimu. Žodynas pradeda tradicinės kultūros sisteminimo darbus, atverdamas kelius tiems, kas tęs šį darbą.

E. Lazauskaitė daug padarė įtvirtindama etninės kultūros parodų sistemą – parodose pristatomi tradicinės kultūros artefaktai, šiandien kuriančių meistrų darbai, šios parodos pritaikomos prie kalendorinių švenčių ir tampa informatyvia edukacijos vieta. Rengiamos liaudies meno konkursinės parodos, pristatoma visuomeninių organizacijų – meno kūrėjų veikla. 2012- 2017 m. surengta 18 parodų, beveik visų parodų parengti ir katalogai. Reikšmingiausios parodos – Primityviosios tapybos, Kalėdinė liaudies skulptoriaus Rimanto Zinkevičiaus darbų, tradicinių audinių, Karpinių Kalėdos (tarptautinė paroda), Pavasario kalendorinių švenčių simbolių, J. Bugailišio, tautodailininkų Raukčių ir kt. darbų, Lietuvos tautodailininkų sąjungos jubiliejinė paroda, Aukso vainiko meistrų, tautinio kostiumo ir daugybė kitų. Šios parodos neabejotinai reikšmingos tautodailės raidai, atrenkami geriausi meistrų darbai įsigyjami į fondą, parodose meistrai konsultuojami, susipažįsta su geriausiais praeities kūrėjų darbais.

E. Lazauskaitė su skyriaus specialistais konsultuoja regionų muziejus, padeda parengti ekspozicijas. Tokia talka buvo Šilalės V. Statkevičiaus krašto muziejaus darbuotojoms, talkinta sutvarkant Bijotų D. Poškos Baublių ekspoziciją. Labai reikšmingai Žemaičių krikšto 600 metų sukakties paminėjimo renginius papildė Telšiuose surengta neplanuota paroda *Šiandienos dievdirbiai*. Buvo atrinkti darbai parodai Žemaitijos regione, paroda eksponuojama su A. Baltėno kryždirbystės nuotraukomis visus nustebino atraktyvumu ir turtingumu.

Kaip labai svarbų etninės kultūros sklaidos darbą reikia paminėti ir edukacines etninės kultūros programas, sutraukiančias didelį skaičių moksleivių. Vis didesnį populiarumą įgyja E. Lazauskaitės iniciatyva pradėti rengti Etninės kultūros vakarai. Didelę pagalbą teikia ir Jono Basanavičiaus gimtinėje veikiančio padalinio specialistams, jos iniciatyva kiekvienais metais Vasario 16-tą dieną J. Basanavičiaus skaitymuose dalyvauja šios premijos laureatai.

Skyriuje įkurtose Tautinio kostiumo dirbtuvėse nuo 2007 m. pradėtos austi tradicinės tekstilės kopijos tampa originaliais kostiumais. Šiuo metu kopijų rinkinį sudaro apie 300 vienetų.

Visas paminėtas darbas nesutelpa į formalią muziejininko darbo dieną, E. Lazauskaitė atiduoda muziejui savo žinias, gebėjimus ir širdį, todėl yra gerbiama kolegų, yra jiems didelis autoritetas.

Toks pat platus ir įvairus yra dalyvavimas visuomeninėje veikloje. E. Lazauskaitė skaito paskaitas etninės kultūros specialistams, dalyvauja Ugdymo plėtotės centro organizuojamuose kursuose, skirtuose technologijų, menų, etninės kultūros, pradinio ugdymo, etninės kultūros mokytojams, rengia straipsnius regionų leidiniams, nuolat kviečiama ekspertuoti – buvo Kultūros ministerijos Etninės kultūros ekspertų komisijos pirmininkė, komisijų, vertinančių tautinį kostiumą, narė, jaunųjų tautodailininkų konkursinės parodos *Sidabro vainikėlis* vertinimo komisijos narė. Didžiulį darbą atliko įtvirtinant tautinį paveldą rengiant tautinio paveldo produktų atitikties tradicijai kriterijus, tautinio paveldo produktų klasifikatorių Žemės ūkio ministerijoje. Yra nepakeičiama tautinio paveldo produktų sertifikavimo ekspertė, šiame darbe praverčia E. Lazauskaitės sisteminis požiūris, gilios žinios, regionų specifikos išmanymas, didelė patirtis. Ir šioje veikloje ji yra neginčijamas autoritetas (leidinys *Lietuvos tautinis paveldas: Tradiciniai amatai* (2013, elektroninis išteklius 2016)). 2016 m. E. Lazauskaitė patvirtinta nariu Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijoje prie Lietuvos Respublikos Seimo.

Už reikšmingus tradicinės kultūros tyrinėjimo ir sisteminimo, sklaidos ir aktualizavimo darbus muziejuje, aktyvią ir rezultatyvią visuomeninę veiklą etninės kultūros srityje teikiame Elvydą Lazauskaitę kandidate gauti Valstybinę Jono Basanavičiaus premiją.

PRIDEDAMA.

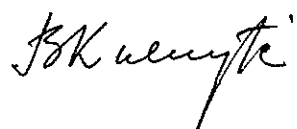
1. Elvydos Lazauskaitės gyvenimo ir veiklos aprašymas, 1 lapas.
2. Profesoriaus Liberto Klimkos rekomendacija teikti valstybinę Jono Basanavičiaus premiją dr. Elvydai Lazauskaitei, 1 lapas.
3. Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ministerijos 2017-09-20 raštas Nr. 2D-3364(12.96) Dėl rekomendacijos Jono Basanavičiaus premijai gauti, 1 lapas.
4. Lietuvos istorijos instituto Etnologijos ir antropologijos skyriaus vedėjos Vidos Savoniakaitės rekomendacija, 1 lapas.

5. Žemaičių muziejaus *Alka* 2017-09-26 raštas Nr. S-115 Rekomendacija dėl dr. Jono Basanavičiaus premijos, 2 lapai.
6. Elvyra Usačiovaitė. Muziejaus kūrybinio darbo įrodymas // *Sovijus. Tarpdalykiniai kultūros tyrimai*, 2016, T. 4, Nr. 145-151 p., 6 lapai.

Pagarbiai

Muziejaus direktorė

Birutė Kulnytė

ŽEMAIČIŲ MUZIEJUS „ALKA“

Budžetinė įstaiga, Muziejaus g. 31, LT-87357 Telšiai, Tel./faks. (8 444) 70 282, el. p. info@muziejusalka.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 190599771.

Lietuvos Nacionalinio muziejaus direktorei
Birutei Kulnytei

2017-09-26 Nr. S-115

REKOMENDACIJA DĖL DR. JONO BASANAVIČIAUS PREMIJOS

Dr. Elvyda Lazauskaitė dirba Lietuvos Nacionalinio muziejaus etninės kultūros skyriaus vedėjos pareigose. Jos mylimos veiklos baras labai platus: organizuoja skyriaus veiklą, aprašo, tvarko skyriaus eksponatų rinkinius, veda edukacinius užsiėmimus, organizuoja, rengia ir pristato parodas, rengia naujas ekspozicijas, rašo populiarius ir mokslinius straipsnius, sudaro katalogus, ruošia ir skaito pranešimus konferencijose, populiarina etninę kultūrą ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje.

Ypač svarbus veiklos baras – parodų organizavimas ne tik savo muziejuje, bet ir Lietuvos regionuose, kai pažymimos Lietuvos kultūros istorijos reikšmingos istorinės datos. 2013 metais Telšiuose iškilmingai buvo paminėtas Žemaičių krikšto 600 metų jubiliejus. Šventės metu Telšių miesto erdvėse (senamiesčio aikštėje ir parodų salėje) dr. Elvyda Lazauskaitė suorganizavo visų Lietuvos regionų kryždirbių meistrų darbų parodą, kurią aplankė tūkstančiai piligrimų atvykę į Telšius švęsti iškilios šventės. 2017 m. Žemaičių „Alkos“ muziejuje Elvyda iš Lietuvos Nacionalinio muziejaus ir Žemaitijos muziejų rinkinių surengė puikią parodą skirtą tautinio kostiumo metams. Būdama komunikabili Elvyda yra maloni ir įdomi pašnekovė etninės kultūros temomis, mielai bendrauja su lankytojais, interesantais. Jos organizuotos parodos atsakingai paruoštos, įdomios informatyvios, mėgstamos ir gerai lankytojų vertinamos.

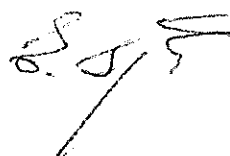
Kita veiklos sritis - ekspedicijų po Lietuvos kaimus organizavimas. Jų metu kalbinami gyventojai pateikia įdomią informaciją apie išnykstančius buitinius daiktus, apie kaimų tradicijas, papročius. Savo sukauptas žinias mielai dalinasi su klausytojais ir lankytojais konferencijų metu, rašydama straipsnius apie amatus ir amatininkus, ruošdama leidinius. Elvyda žinoma ir mėgiama Lietuvos muziejininkų tarpe. Ji noriai dalinasi savo patirtimi ir žiniomis, skleidžia gerą naujieną savo kolegoms tarp Lietuvos muziejininkų.

Elvyda yra viena iš Etnografijos metraščio rengėjų pradininkų, kuris Lietuvos Nacionaliniame muziejuje buvo pradėtas leisti nuo 1991 m. ir leidžiamas iki šiol. Metraščio puslapiuose publikuota daug Elvydos parašytų straipsnių, kurie turi išliekamąją vertę dėl informatyvumo apie Lietuvoje klestėjusius senuosius amatus, jų darbo-gamybos įrankius. Labai svarbus visos Lietuvos muziejininkams buvo dr. Elvydos Lazauskaitės ir Birutės Kulnytės paruoštas, sudarytas ir 2015 m. išleistas „Lietuvių etnografijos žodynas“, kuris tapo kiekvieno Lietuvos muziejaus muziejininko darbaknyge.

Dr. Elvydos paruošti ir skaitomi pranešimai profesionalūs, informatyvūs, lengvai pateikiami, nuoširdūs ir kiekvienam suprantami. Išskirtinis Elvydos bruožas - darbštumas, supratingumas, nuoširdumas, paprastumas ir meilė mylimai profesijai leidžia jai būti žinomai ir vertinama visuomenės nare, mylima ir gerbiama kolektyvo nare bei visos Lietuvos muziejininkų tarpe. Jos pasiaukojantis darbas ir indėlis saugant ir puoselėjant etninę kultūrą vertas tinkamo įvertinimo ir pripažinimo.

Manau, kad ji nusipelnė ir rekomenduoju dr. Elvydą Lazauskaitę dr. Jono Basanavičiaus premijai.

Muziejaus direktorė

 Elvyra Spudytė

LIETUVOS NACIONALINIO MUZIEJAUS

Direktorei Birutei Kulnytei

2017.09.27

Paskutiniaisiais dešimtmečiais Lietuvos akademinėje bendruomenėje dr. Elvyda Lazauskaitė išsiskiria kaip aktyvi mokslininkė. Ji viena iš nedaugelio Lietuvos muziejininkų yra humanitarinių mokslų etnologijos krypties daktarė. Savo mokslinė muziejine veikla ji žinoma ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Publikavo mokslinių straipsnių antropologijos, etnologijos, etnografijos mokslo istorijos ir materialinės kultūros temomis; įdomiai rašė apie Jono Basanavičiaus, Eduardo Volterio mokslinę veiklą, kultūros politiką bei kt. Redaguoja Lietuvos nacionalinio muziejaus žurnalą *Etnografija*.

Etnografinius istorinius mokslinius atradimus ji profesionaliai sklaidžia visuomenei. Akademinei ir plačiąją visuomenę kartu su bendraautoriais pradžiugino didžiuoliu *Lietuvių etnografijos enciklopediniu žodynu* (Birutė Kulnytė ir Elvyda Lazauskaitė sud. 2015), išsamiu, gražiu ir savitu lietuvių tradicinės kultūros moksliniu įvadu ir pristatymu. Būdama Etninės kultūros skyriaus vadove ji sukaupė susistemino vertingas etnografines kolekcijas, parengė materialinės lietuvių etninės kultūros ekspozicijas, parodas, sudarė įvairių leidinių.

Šiltai prisimenu jos konstruktyvius kolegiskus mokslinius patarimus, kuriuos gavau dirbdama Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Teko nemažai dirbti su E. Lazauskaite. Savo straipsniais ji produktyviai įsiliojo į realizuotą *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedijos* (2011) projektą. Ryškus Lietuvos nacionalinio muziejaus veiklos baras – jos organizuojami *Etninės kultūros vakarai*. Kartu rengėme ne vieną mokslo sklaidos renginį. Visada sulaukiu pagalbos ir šilto draugiško bendradarbiavimo mokslinėse diskusijose.

E. Lazauskaitės nuopelnai Lietuvos etnografijos, etnologijos ir antropologijos mokslui neabejotinai verti Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos.

Vida Savoniakaitė

—
Lietuvos istorijos instituto
Etnologijos ir antropologijos skyriaus vedėja
Kražių g. 5, 01108 Vilnius
vida.savoniakaitė@istorija.lt
www.istorija.lt

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŽEMĖS ŪKIO MINISTERIJA

Direktorei Birutei Kulnytei
Lietuvos nacionalinis muziejus
Arsenalo g. 1
01143 Vilnius

2017- 09 - 20 Nr. 2D- 3364 (12.96)
_____
Nr. _____

DĖL REKOMENDACIJOS JONO BASANAVIČIAUS PREMIJAI GAUTI

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija rekomenduoja Elvydą Lazauskaitę pristatyti Jono Basanavičiaus premijai gauti. Savo kompetencija ir žiniomis Elvyda Lazauskaitė daug prisidėjo rengiant Lietuvos Respublikos tautinio paveldo produktų įstatymą ir su juo susijusius teisės aktus, įskaitant ir tradicinių amatų specifikaciją, padėjo išleisti ne vieną tautinį paveldą pristatantį leidinį.

Elvyda Lazauskaitė taip pat yra Tautinio paveldo produktų, tradicinių amatų neformaliojo mokymo programų sertifikavimo ir tradicinių amatų meistrų atestavimo ekspertų komisijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2008 m. rugsėjo 11 d. įsakymu Nr. 3D-499 „Dėl Tautinio paveldo produktų, tradicinių amatų neformaliojo mokymo programų sertifikavimo ir tradicinių amatų meistrų atestavimo ekspertų komisijos sudarymo ir jos darbo tvarkos aprašo patvirtinimo“ narė, kuri aktyviai dalyvauja posėdžiuose, teikia pasiūlymus dėl teisės aktų tobulinimo, nagrinėja pateiktus sertifikavimo prašymus ir tautinio paveldo produktus priskiria prie A arba B kategorijos pagal Tautinio paveldo produktų įstatymą, taip pat atlieka tautinio paveldo objektų atitikties tradicijai ir tradicinių amatų meistrų patikras.

Kaimo plėtros departamento direktorė

Jurgita Stakenienė

Eglė Neniškienė, tel. 239 8463, el. p. egle.neniskiene@zum.lt

REKOMENDACIJA
teikti valstybinę Jono Basanavičiaus premiją
dr. Elvydai Lazauskaitei

Lietuvos nacionalinio muziejaus (LNM) Etninės kultūros skyriaus vedėja dr. Elvyda Lazauskaitė pelnė visų respublikos kultūros darbuotojų pripažinimą savo giliomis lietuvių etnografijos žiniomis ir sėkmingomis pastangomis jų viešai sklaidai. Šias žinias yra įgijusi nuo 1983 m. darbuodamasi LNM, kruopščiai studijuodama muziejaus fondų medžiagą, pildydama ją daugelyje lauko ekspedicijų, rengdama 1993 m. apgintą etnologinio pobūdžio disertaciją. Todėl E. Lazauskaitės pranešimai etnologijos ir muziejininkystės mokslo konferencijose, kvalifikacijos kėlimo seminaruose visada laukiami kaip svariai prisidedantys prie renginio sėkmės. Materialinės kaimo praeities pažinimu muziejininkė neturi sau lygių, - taip tvirtina Tautinio paveldo produktų, tradicinių mugių, tradicinių amatų mokymo programų, tradicinių amatų meistrų sertifikavimo ir atestavimo ekspertų komisijos prie LŽŪM nariai. Šioje komisijoje būtent dr. E. Lazauskaitės žodis būna lemiamas sprendžiant vieną ar kitą keblėsnį atvejį. Maža to, sertifikavimo paraiškų pateikėjai - tradicinių amatų mokovai - pakviečiami apsilankyti LNM Etninės kultūros skyriaus fonduose, jiems nuoširdžiai suteikiami patarimai. Tokios geranoriškos konsultacijos yra ypač aktualios; nes net auksarankiams meistrams teorinių žinių dažnai trūksta. Lygiai šiame skyriuje laukiamos studentų istorikų grupės, kuriems svarbu tiesiogiai susipažinti su tautos praeities buitimi bei meninės kūrybos artefaktais, o taip pat su paveldo saugojimo technologijomis. Dar reikia pasakyti, kad vedėjos iniciatyva Etninės kultūros skyriuje vyksta nemažai viešų renginių, paminint žymių tautotytros mokslininkų sukaktis, sutinkant naujus šios srities leidinius. Puikia muziejaus tradicija tapo kas mėnesį surengiami etnokultūros darbuotojų ir tyrinėtojų trečiadienio vakarai, kuriuose aptariamos aktualiausios etnologijos problemos. Tautos kultūros paveldo saugojimui išskirtinės reikšmės turi 2015 m. pabaigoje išleistas pirmasis mūsų krašte „Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas“, kurio sudarytojos – B. Kulnytė ir E. Lazauskaitė. Tai žinių lobynas, atskleidžiantis tautinio savitumo pagrindus, - jame sistemiškai pateikti straipsniai apie lietuvių tradicinės kultūros objektus bei reiškinius. Knyga iškart tapo parankine daugeliui muziejininkų ir kultūros darbuotojų. Nemažai straipsnių čia parašyti E. Lazauskaitės. Jos pavardė ir tarp LNM metraščio „Etnografija“, leidžiamo nuo 1991 m., sudarytojų bei autorių. Labai laukiami šie leidiniai, juolab, kad Lietuvos Respublikos aukštosios mokyklos neberengia etnologijos specialistų.

Atskiros paminėjimo vertas didelis dr. E. Lazauskaitės indėlis didinant Dr. Jono Basanavičiaus gimtinės Ožkabaliuose populiarumą. Ji yra etnografinės bei tautodailės ekspozicijų gimtinės sodyboje autorė, taip pat aktyviai prisidedanti čia ruošiant proginius renginius bei ažuolų sodinimo talkas. Pastaraisiais metais LNM rūpestingai globojama tautos patriarcho gimtinė ir Tautinio atgimimo ažuolynas tapo žmonių labai lankoma vieta.

Visi išvardyti muziejininkės veiklos aspektai išeina už pareigybės reglamento ribų; tai iš esmės yra visuomeninis darbas, labai svarbus tautinės ir pilietinės tapatybės puoselėjimui. Apie tai kalba ir E. Lazauskaitės dalyvavimas svarbiose ekspertinėse komisijose – Etninės kultūros prie LKM ir Kultūros vertybių apsaugos departamento išvežamų į užsienį kultūros vertybių kontrolės skyriaus; ji yra taip pat ir Lietuvos Istorijos instituto tarybos narė.

Platų atgarsį visuomenėje turinti dr. E. Lazauskaitės veikla neabejotinai atitinka valstybinės J. Basanavičiaus premijos nuostatų reikalavimus, muziejininkė yra tikrai verta tapti šios garbingos premijos laureate.

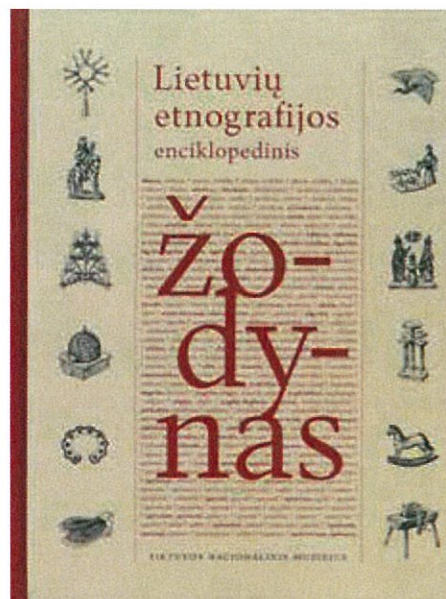
Profesorius Libertas Klimka,
Lietuvos kraštotyros draugijos pirmininkas

Muziejaus kūrybinio darbo įrodymas

Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas, sudarytojos Birutė Kulnytė,
Elvyda Lazauskaitė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2015, 404 p.,
ISBN 978-609-8039-72-6.

Lietuvos nacionalinis muziejus yra pagrindinė lituanistinio istorinio paveldo saugykla, suformuota pagal archeologinę, etnografinę, istorinę medžiagą. Galima drąsiai teigti, kad muziejus šiandien klesti. Lankytojus žavi vis naujomis parodomis, renginiais ir leidiniais, kūrybiniais sumanymais. Mat be tiesioginės paskirties – saugoti ir eksponuoti – jis yra tapęs svarbiu kultūros centru, pasižyminčiu intensyvia šviečiamąja-auklėjamąja veikla. Čia sistemingai rengiamos etnografinės ir archeologinės popietės. Per „Ketvirtadienių kultūros istorijos vakarus“ dėmesys teikiamas Lietuvos istorijos, Vilniaus raidos klausimams, per „Etninės kultūros vakarus“ jaunimui pristatomas tradicinis tautos paveldas, o per „Marijos Gimbutienės skaitymus“ – archeologinių kasinėjimų rezultatai. Vykdoma plati edukacinė programa, skirta įvairioms amžiaus grupėms: nuo vaikų iki mokinių ir studentų. „Lietuvos valstybės sukūrimas. Karalius Mindaugas“, „Žalgiriui – 600“, „Senoji Lietuvos karyba“, „Heraldika“, „Uždrausta knyga. Daraktorių mokykla“, „Vaikai ir žaislai“, – tai tik kelios specialių ekskursijų ir pamokų muziejuje temos¹. Lietuvos praeities ir muziejininkystės

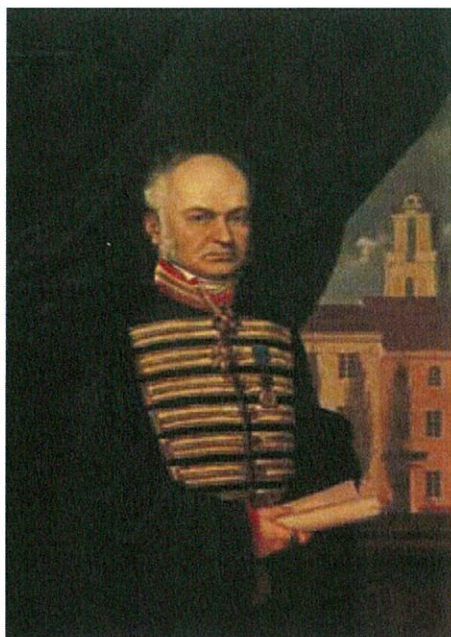

problemas Lietuvos nacionalinis muziejus aptaria kasmetinėse konferencijose, kuriose dalyvauja pranešėjai ne tik iš Lietuvos, bet ir iš užsienio. Štai 2014 m. organizuota konferencija Eustachijui Tiškevičiui paminėti², 2015 m. konferencija „Kova dėl istorijos“ buvo skirta muziejaus 160 metų sukakčiai³.

1 Platus šviečiamųjų temų sąrašas, jų pristatymas pateiktas atskirame leidinyje: *Pažinimas*: Muziejaus edukacinė programa, sudarytoja Birutė Kazlauskienė. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus.

2 *Eustachijus Tiškevičius: darbai ir kontekstai*. Mokslo straipsnių rinkinys, sudarytai Žygintas Būčys, Reda Griškaitė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2014.

3 *Kova dėl istorijos: Vilniaus senienų muziejus (1855–1915)*. Tarptautinė konferencija. Programa ir pranešimų tezės, sudarytojai Žygintas Būčys, Reda Griškaitė. Vilnius, 2015, gegužės 7–8 d. / *The Vilnius Museum of Antiquities (1855–1915)*. Programme and

Eustachijus Tiškevičius (1814–1873), dail. Aleksandras Vladislovas Štrausas. 1858 m., LNM

Muziejus turi savo leidybos skyrių. Kadangi fonduose saugomas didžiulis kiekis daiktų (per milijoną vienetų), o nuolatinė ekspozicija gali atspindėti tik nedidelę jų dalį, knygose pristatomi skaitytojui nematomi eksponatai. Šie muziejaus leidiniai tampa svarbiu istoriniu šaltiniu moksliniams tyrimams. Be to, nuolat rengiamos parodos: per metus vidutiniškai jų būna dvylika. Rodomi iš fondų iškelti eksponatai, taip pat daiktai ir istoriniai dokumentai iš visos Lietuvos. Šitaip muziejus atlieka savo ilgaamžę misiją. Trumpai prisiminkime istoriją. Juk lietuviško tapatumo, auklėjamoji ir šviečiamoji kryptis šiam muziejui būdinga nuo pat jo įsisteigimo XIX a. viduryje, kai po 1831 m.

sukilimo carinei valdžiai uždarius Vilniaus universitetą, E. Tiškevičius įkūrė Vilniaus senienų muziejų, kuris gyvavo neilgai, po 1863 m. sukilimo reformuotas, o vėliau likviduotas; muziejaus atkūrimu 1918 m. rūpinosi Jonas Basanavičius, tačiau tai padaryti pavyko tik 1952 m. Vincui Žilėnui. Vėliau sovietmečiu Istorijos ir etnografijos muziejui, kaip tada jis vadinosi, buvo būdingi eksponatų kaupimo, tvarkymo, katalogų leidimo darbai. Tuometinė direktorė Agota Jankevičienė, būdama archeologė, taip pat organizuodavo archeologinius kasinėjimus.

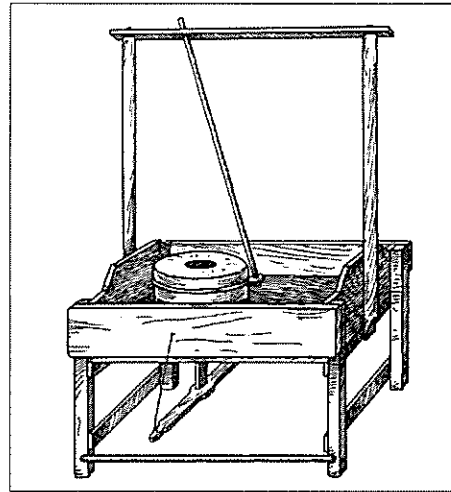
Pastebimai muziejus išsiplėtė, išsišakojo jam ėmus vadovauti Birutei Kulnytei, Jono Basanavičiaus (2009 m.) ir kitų garbinimų apdovanojimų laureatei. Nauji gauti pastatai leido pagerinti sąlygas, suteikti erdvesnę aplinką darbuotojams, patobulinti nuolatinę ekspoziciją iš esmės atnaujinant proistorės skyrių, atveriant etnografijos fondus – naujovė Lietuvoje, kai lankytojai gali susipažinti su tautinio paveldo rinkiniais jų saugojimo vietoje, kitaip tariant, apžiūrėti fonduose tradicinio meno objektus – liaudies skulptūreles, išdėliotas viena prie kitos grupėmis, sukuriančiomis didelį estetinį įspūdį. Šiuo metu remontuojamame name planuojama įrengti atvirą apžiūrai „Valstiečių verslų ir amatų“ saugyklą. Tad muziejaus darbų mastas įspūdingas. Galima dar pastebėti, kad Lietuvos nacionaliniam muziejui priklauso ne tik išvardytos ekspozicijos. Jis apima istorinio paveldo muziejų grupę Lietuvoje. Tai – Signatarų namas, Kazio Varnelio namai – muziejus, Vilniaus gynybinės sienos Bastėja, Gedimino pilis. Pastarajai šiandien iškilęs rimtas pavojus, ėmus slinkti vienam piliakalnio, ant kurio

Lecture Summaries, Vilnius, 7–8 May, 2015.

ISSN 2351-4728

ji stovi, šlaitui. Reikalingi inžineriniai kalno sutvirtinimo darbai. Žinoma, tuo neprivalo rūpintis Lietuvos nacionalinis muziejus, kultūros įstaiga, disponuojanti vien tik Gedimino bokšto ekspozicija, bet ne kalnu. Jau ne kartą rašyta, taip pat ir šių eilučių autorės, kad tikslinga atkurti Aukštutinę pilį, dėl to Lietuva turėtų kreiptis finansinės paramos į struktūrinius Europos Sąjungos fondus⁴. Napoleono Kitkausko manymu, sustiprinus kalną, atstatyti Gedimino pilį nebūtų sunku, nes jos rytinėje dalyje yra aiškūs rezidencinių rūmų likučiai. Juk pirminiuose Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direktijos planuose kaip tik ir buvo numatyta drauge su Žemutine pilimi atstatyti ir Aukštutinę pilį.

Talentinga organizatorė, Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė turi daug idėjų ir žino, kaip jas įgyvendinti. Viena iš jų – neseniai muziejaus išleistas „Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas“ (toliau – *Žodynas*). Tai – ilgametis darbas. B. Kulnytė prisimena, kad mintis dėl šios knygos kilo kone prieš tris dešimtmečius, jai dirbant muziejaus Etnografijos skyriuje. Tada pastebėjo, jog kaimyninės tautos – lenkai, baltarusiai ir kitos, – išskyrus mus, turi savo etninės kultūros terminų žodynus⁵. Sumanymą rašyti *Žodyną* anuo metu aktyviai parėmė etnografai profesoriai Angelė Vyšniauskaitė ir Vacys Milius.

Girnos. *Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas*, p. 87

Antra priežastis, lėmusi *Žodyno* rengimą, – kad įvairūs Lietuvos muziejai kokiai nors vienai etninei realijai nusakyti taiko skirtingą pavadinimą, paremtą vietine tradicija. Ketinant skaitmeninti, iškilo terminų vienodinimo būtinybė.

Žodyno sudarytoja Elvyda Lazauskaitė nurodė dar trečią knygos atsiradimo priežastį – jos visuomeninį poreikį, ypač šiandien, kai domimasi mūsų nacionaliniu savitumu ir Lietuvoje, ir užsienyje. Tai rodo į muziejų besikreipiantys įvairių profesijų žmonės, norėdami išsiaiškinti vieną ar kitą liaudies kultūros reiškinių⁶.

Direktorė išskiria *Žodyno* atsiradimui didžiausią reikšmę turėjusius du žmones. Tai – Elvyda Lazauskaitė, muziejaus Etninės kultūros skyriaus vedėja ir Jonas Klimavičius, kalbininkas, žodynininkas. E. Lazauskaitė sėkmingai atliko šio žodyno rašymo darbą, metai iš metų kruopščiai

4 Ušačiovaite, Elvyra. Sakralusis matmuo Vilniaus miesto genezėje. *Muziejintai Vilniaus istorijos kontekstai / The Museological Context of Vilnius History*, sudarytoja Nastazija Keršyte. Vilnius: Filosofijos, kultūros ir meno institutas, 2008. p. 79

5 Iš direktorės B. Kulnytės pokalbio su recenzijos autore.

6 Iš dr. E. Lazauskaitės pokalbio su recenzijos autore.

prie jo dirbdama, telkdama pagalbininkus. Nuo J. Klimavičiaus priklausė terminijos sutvarkymas, *Žodyno* struktūra. Reikia su tuo sutikti. Abu jie yra mokslo daktarai, itin kvalifikuoti savo srities žinovai, J. Klimavičius – terminologas, E. Lazauskaitė – etnologė. Jų atliktas darbas yra mokslo taikomojo pobūdžio. Bet vis dėlto skaitytoją stulbina didelė veikalo apimtis ir nuodugnus etninės kultūros atskleidimas, nuo didžiausių iki smulkesnių dalykų.

„Lietuvių etnografijos enciklopedinių žodynų“ sudaro devyni tūkstančiai terminų, kuriuos lydi tiek pat didesnių ar mažesnių straipsnių. Dalį jų Elvyda Lazauskaitei padėjo parašyti kitos Etninės kultūros skyriaus darbuotojos: Danutė Aleknienė gilinosi į tradicinę valstiečių aprangą, tekstilę; Laima Lapėnaitė – į verslus ir amatus, Skaidrė Urbonienė – į liaudies dailę, muzikos instrumentus. Jų kaip bendraautorų indėlis yra reikšmingas. Tačiau didžiausias krūvis teko Elvydai Lazauskaitei, kuri ne tik aprašė pasirinktas plačias etninės kultūros sritis – Lietuvos valstiečių buitį, architektūrą, kaimo bendruomenę, šeimos, kalendorinius papročius, – bet jai, turinčiai didesnę už koleges muziejinę patirtį, be to, mokslinį pasiruošimą, teko veikalo dalykinės redaktorės pareigos. Svarbu pastebėti, kad tekstai *Žodynui* buvo rašomi laisvu nuo kasdieninio darbo muziejuje metu, savo laiko sąskaita. Projektų rengimo sistemos tada dar nebuvo. Knygos sudarytoja ir bendraautorė Elvyda prie *Žodyno* namie praleisdavo ištikus savaitgalius. Tai, be abejo, rodo jos pasišventimą. Besigilindama į etnines realijas, pildydama detales *Žodyno* aprašus, ji pasiekė išskirtinę kompetenciją tradicinio paveldo srityje,

sukauptė unikalių žinių, net ne viskas tilpo į knygą. Šiuo svariu darbu E. Lazauskaitė neabejotinai įeis į lietuvių etnologijos mokslo istoriją.

Knyga kuo rūpestingiausiai paruošta leidybos požiūriu. Jos dizainą kūrė Arūnas Prelgauskas. Leidinys išsiskiria didele apimtimi, enciklopediniam veikalui tinkančiu formatu. Tekstus paaiškina gausi iliustracinė medžiaga, savitas jos paruošimas. Fotografijų atsiskyta dėl dažnai pasitaikančio nekokybiško, neinformatyvaus vaizdo, tarkim, mažose nuotraukose. Visas iliustracijas ranka piešė dailininkė Edita Prelgauskienė. Piešiniai knygai suteikia vientisumo, savotiškai ją sušildo, o kas svarbiausia, papildo tekstą – tampa geriau matomos etnografinio daikto sudedamosios dalys – konstrukcija.

Ilgą laiką apibendrintą etnologijos informaciją mums teikė 1964 m. išleistas sintetinis darbas „Lietuvių etnografijos bruožai“⁷ ir pastaruoju metu, prieš penketą metų, pasirodžiusi „Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija“⁸. Tačiau abi jas lenkia naujasis *Žodynas*, kuriam tolygaus aprėptimi, faktų ir terminų gausa iki šiol Lietuvoje nėra buvę.

Elvyda pasakoja, kad iš pradžių sisteminant muziejaus rinkinius, *Žodyne* ketinta pristatyti tik Lietuvos nacionalinio muziejaus fonduose saugomus eksponatus⁹. Tačiau besidarbuojant prie knygos, temų

7 *Lietuvių etnografijos bruožai*, red. Angelė Vyšniauskaitė. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1964.

8 *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*, sudarytoja Vida Savoniakaitė. Vilnius: LII leidykla, 2011.

9 Iš dr. E. Lazauskaitės pokalbio su recenzijos autore.

daugėjo, šalia etnografinių daiktų įtraukti duomenys apie architektūrą, papročius, muzikos instrumentus. Išsiplėtė ir pažintinis *Žodyno* tikslas: kuo visapusiškiau pateikti mūsų etninį paveldą, apibrėžiant įvairias jo apraiškas: nusakant Lietuvos kaimo nuo seno praktikuotus verslus, amatus, liaudiškus užsiėmimus, papročius, šventes, jų valgius ir gėrimus, sakralius tikėjimo objektus, kasdieninio gyvenimo reikmenis. Daugybė terminų ir definicijų išdėstyta abėcėlės tvarka. Kiekvieną pagrindinį etnografinį terminą lydi jo sinonimai – tarminiai pavadinimai, jie visi sukirčiuoti. Kartais vengiant kartoti tuos pačius vietinius žodžius, pagrindinis terminas būna sukirčiuotas du ar tris kartus. Atsisakyta daugumos svetimybų, pasitaikančių bendrinėje kalboje, ankstesniuose lietuvių raštuose. Teisingu J. Klimavičiaus pastebėjimu, veikalas priartėja prie tezauro. Pagal graikų kalbos žodį *thēsauros* – lobynas, vertybių saugykla, tai reiškia bendrą arba vienos srities žodyną, nurodantį žodžių ryšius¹⁰.

Visa žodyno sandara priklauso nuo prasminių ryšių, nuo to, kad apibūdinant plačiausią sąvoką, rodyklėmis sužymimos nuorodos į kitas, su ja susijusias siauresnes sąvokas (pažymėtas kursyvo šriftu). Pavyzdžiui, pažiūrėkime, kaip aprašytas terminas – *kaimas* – tradicinė valstiečių gyvenvietė¹¹. Nusakomi kaimo tipai, jų sudėtis – iš atskirų sodybų. Pastarojo žodžio nuoroda kreipia žodyne susirasti terminą *sodyba*. Sužinome, kad ją sudarė trobesiai, daržas, kiemas, kūdra. Toliau atsivertę trijų pastarųjų terminų aprašymus, susi-

Šv. Jurgis. *Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas*, p. 106

pažįstame su visa gyvenvietės aplinka, jos planu, įvažiavimo keliu į kaimą. Susiradę terminą *gatvė*, perskaitome, kas prižiūrėjo kaimo gatvę, atrakindavo ir užrakindavo jos galuose buvusius vartus. Sekdami nuoroda *trobesys*, išsiaiškiname kaimo pastatų paskirtį (žmonėms gyventi, turtui ir gyvuliams laikyti), susipažįstame su jų statyba: namus įrengdavo *dailidės*, *stogdengiai*, *staliai*, medį paruošdavo *lentpjūviai*. Taip nuo pradinio žodžio – *gyvenvietė* – prieiname prie mažiausių elementarių statybinių dalių – *lentų* ir *vinų*¹².

Kitas pavyzdys – *bitininkystė* – archajinis verslas, kurio senovinių papročių Lietuvoje išliko iki XX a. pradžios. Apibendrinančiame straipsnyje aptariamai visi su tuo susiję terminai¹³. Sužinome apie bitininką, kuris, laikydamas bites, gaudavo *medaus* ir *vašką*; nurodyti taip pat šio verslo istoriniai etapai: *drevinė*, *kelminė*, *rėminė* bitininkys-

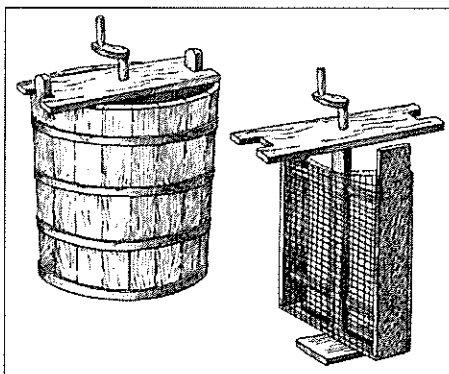
¹⁰ *Turplauktinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2004, p. 741.

¹¹ *Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas*, p. 109.

¹² Ten pat, p. 82, 158, 271–272, 297–298.

¹³ Ten pat, p. 45.

Medsukis ir reketelis. *Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas*, p. 179

tė; bitėms laikyti, jų *koriams* lipdyti naudoti *aviliai*, kurie senovėje būdavo keliama į miško medžius, vėliau pastatomi ant žemės prie namų *bitynuose*. Pažymima, kad medus naudojamas maistui, gydymui, midui, o vaškas – žvakėms gaminti. Paaiškinamas sąvokos *bičiulystė* atsiradimas – nuo bičių globojimo papročio. Kai kaimyno bičių spiečius atskrisdavo pas ūkininką, šis jį priglodavo savo žemėje – suleisdavo į avilį ir imdavo rūpintis drauge su buvusiu savininku. Tada abu būdavo vadinami *bičiuliais*: dalydavosi medumi, dalyvaudavo vienas kito darbo talkose, šeimyninėse šventėse.

Tie pavyzdžiai parodo, kaip reiškinių bendras apibūdinimas tampa išeities tašku gaunant detalesnę informaciją tame pačiame *Žodyne*. Suprantama, galima domėtis priešinga kryptimi – skaitant mažesnių objektų aprašymą, pasiekti apibendrinimus. Štai pirmasis *Žodyno* terminas *abaras*, reiškiantis *žūklės tinklą*. Pastaroji sąvoka mus nukreipia į tradicinės žvejybos aprašymą¹⁴.

Tad, kur bepažvelgtume, *Žodynas* yra

kupinas prasminių sąsajų, jo terminai glaudžiai susiję. Toks žinių išdėstymo principas Lietuvos etnologijoje įgyvendinamas pirmą kartą. Ši knygos struktūra skatina skaitytoją domėtis, daugiau pažinti, organizuoja jo intelektualinį gilinimąsi į etnines vertybes.

Naujų dalykų specialistai pastebės ir *Žodyno* tekstuose, kurie yra papildyti atrastais etninės kultūros faktais. Pažymėtina, kad informacija *Žodynui* kaupia iš kelių šaltinių: Lietuvos nacionalinio muziejaus fondų, Elvydai Lazauskaitei su bendradarbiais tvarkant bei sisteminant čia saugomus daiktus, tikrinant jų aprašus inventorių knygose; naudotasi didžiuoju Lietuvių kalbos žodynu; taip pat remtasi ligšioliniais etnologų moksliniais tyrimais, publikuotais straipsniuose ir monografijose. Studijuojant mokslinę literatūrą, pastebėta „baltų dėmių“ nušviečiant tradicinius lietuvių valstiečių darbus, jų eigą. Mat aprašydami visa tai ankstesnės kartos etnologai, kilę iš kaimo, daug ką laikė savaime suprantamais dalykais, todėl neįvardijo. Siekdamos detalesnių aprašų, *Žodyno* rengėjos turėjo rekonstruoti darbo proceso etapus, jame panaudotus darbo įrankius. Todėl kaimo verslų vaizdą žymiai papildė.

Kai kuriais atvejais ankstesni autoriai, aptikę etninį reiškinį, manydavo, kad jis būdingas tik tam tikram etnografiniam regionui. Aptariamajame leidinyje įvairių reiškinų geografinės ribos išsiplėtė. Pakoreguota ir darbo įrankių tipologija. Lyginant muziejaus fondų kolekcijas, išryškėjo vienos rūšies įrankių įvairavimas, priklauso mai nuo to, jog kaskart nevienodai pritvirtinama kokia detalė, pavyzdžiui, kita kryptimi pasukta rankena. Remdamiesi

¹⁴ Ten pat, p. 11, 332.

tu, mokslininkai buvo išskyrę vis naujų įrankio tipų. Iš tikrųjų minėta rankena pritaisyta nevienodai tam, kad būtų patogus žmogui. Daikto paskirtis ir pavadinimas dėl to nesikeičia¹⁵.

Knygoje patikslintas atskirų tradicinių švenčių laikas. Nustatytas Tėvo dienos (švenčiama pirmą birželio sekmadienį) atsiradimas Lietuvoje. Iki šiol manyta, kad Tėvo dieną pas mus imta minėti XX a. trečiajame dešimtmetyje. Muziejaus ikonografinė medžiaga – sveikinimo atvirukai, fotografijos, – liudija XX a. pradžią¹⁶.

Žodyne sunorminti pagrindiniai terminai, atsižvelgiant į regioninį suskirstymą. Nemaža dalis eksponatų dėl konstrukcinio panašumo šiandien, pamiršus pirminį pavadinimą, įvardijami vienodais žodžiais (oželiai, ratukai, lentelės ir pan.). Todėl aptikus gražų etnografinį pavadinimą, jis buvo sugrąžintas. Pavyzdžiui, *padėlys* – ratukai, skirti ližei su duonos kepalu į pečių įstumti. Arba turėjusi anksčiau savo pavadinimą audimo lentelė – *metmė*, naudota siūlams mestuvuose sulyginti¹⁷.

Knygos pabaigoje – dvi išsamios – abėcėlinė ir sisteminė – etnografijos terminų rodyklės. Taigi, pavartę *Žodyną*, matome vienoje knygoje susistemintus didžiulius nacionalinio paveldo lobius. Dėl to veikalas bus įdomus įvairiems skaitytojams: istorikams, archeologams, lituanistams, vertėjams, mokslininkams, akademiniam jaunimui, pedagogams, moksleiviams ir visiems, besidomintiems tradicine lietuvių liaudies kultūra. Kadangi leidinys adre-

suotas plačiam skaitytojų ratui, manytina, jo tiražas – tik 600 egzempliorių – yra per mažas.

Žodžio „muziejus“ pradinė reikšmė, išvertus iš graikų kalbos (gr. *museion*), reiškia mūzų šventovę. Būtent šioje mūzų šventovėje, – Lietuvos nacionaliniame muziejuje – buvo įkvėptas, parengtas ir išleistas kolektyvinis darbas „Lietuvos etnografijos enciklopedinis žodynas“, graži ir vertinga knyga, pirmasis tokio pobūdžio veikalas Lietuvoje.

ELVYRA USAČIOVAITĖ

¹⁵ Iš dr. E. Lazauskaitės pokalbio su recenzijos autore.

¹⁶ *Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas*, p. 294.

¹⁷ *Ten pat*, p. 198, 184.

LIETUVOS RESPUBLIKOS FINANSŲ MINISTERIJA

Kultūros ministerijai

2017-11-03 Nr. ((1.15-0202)-5K-1720445)-

-6K-1706577

I 2017-10-27 Nr. S2-2841

DĖL NUTARIMO PROJEKTO

100 Atkurtai
Lietuvai

Susipažinome su pateiktu derinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Valstybinės Jono Basanavičiaus premijos skyrimo“ projektu ir informuojame, kad pagal kompetenciją pastabų dėl šio teisės akto projekto neturime.

Finansų viceministras

Darius Sadeckas

A. Mickevičienė, tel. (8 5) 239 0124, el. p. aldona.mickeviciene@finmin.lt

del basanav pr

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJOS
TEISĖS GRUPĖS**

IŠVADA

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO „DĖL VALSTYBINĖS JONO
BASANAVIČIAUS PREMIJOS SKYRIMO“ PROJEKTO (toliau – Projektas)
(TAP-17-1721; TAIS NR. 17-12728)**

2017-11-08 Nr. NV-2840

Vilnius

Įvertinę Projekto atitiktį įstatymams, Vyriausybės nutarimams ir teisės technikos reikalavimams, pažymime, kad pastabų ir pasiūlymų neturime.

Teisės grupės patarėjas

Domas Galkauskas